

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

F.Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanası

Siz tək deyilsiniz

Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara mənəvi dəstək göstərmək məqsədilə, mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS-nin şəhər, qəsəbə, kənd kitabxana filialları üçün hazırlanmış metodik vəsait

Bakı – 2020

Tərtibçi:

**Ruhiyy  Məmmədli
Sevil  hm dova**

Redaktor:

Könül Aġazad 

** xtisas redaktoru v 
buraxılışa məsul:**

  hla Qəmbərova
 m kdar Mədəniyyət işçisi

Siz t k deyilsiniz : Xüsusi qayġıya ehtiyacı olan uşaqlara həsr olunmuş mərkəzi kitabxanaların uşaq  b l ri, MKS-nin  h r, qəsəbə, kənd kitabxana filialları  c n hazırlanmış metodik vəsait / Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, F. K   rli ad.Respublika Uşaq Kitabxanası; t rt.ed. R. Məmmədli; ixt.red. v  burax.məsul  . Qəmbərova; red. K. Aġazad . - Bakı: F. K   rli ad.Respublika Uşaq Kitabxanası, 2020.-37s.

 F. K   rli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, 2020

Tərtibçidən

Cəmiyyətdə elə qrup insanlar var ki, onlara münasibət daha böyük diqqət və həssaslıq tələb edir. Qayğı və diqqətə, həssas münasibətə həmişə ehtiyacı olan fiziki imkanları məhdud olan insanların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi dünya ictimaiyyətini düşündürən əsas məsələdir. Onların reabilitasiyası, cəmiyyətə inteqrasiyası mühüm sosial vəzifələrdən biridir. Bu mənada respublikamızda əlillərin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi dövlət siyasətinin mühüm istiqamətlərindən birini təşkil edir. Azərbaycanda əhalinin 6 faizə yaxını, yəni 570 min nəfəri əlilliyi olan şəxslər və sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlardır. Hazırda əlilliyi olan insanlar və onların ailə üzvləri də nəzərə alınarsa, Yer kürəsində təqribən iki milyarda yaxın insan əlilliyin doğurduğu problemlərdən əziyyət çəkir. Azərbaycan dövləti isə əlilliyin acılarını yaşayan vətəndaşlarını taleyin ümidinə buraxmır, onların cəmiyyətə inteqrasiyası istiqamətində tədbirlər görür. Hüquqi dövlət olan Azərbaycan dövləti insan və vətəndaş hüquqlarının təmin edilməsi məsələsini daim diqqət mərkəzində saxlayır. Təsadüfi deyil ki, əlillərin ehtiyaclarını başa düşmək, onların ləyaqət, hüquq və rifahına ehtiramla yanaşmaq, həmçinin məhdud imkanlı insanları siyasi, sosial və mədəni həyata cəlb edərək, cəmiyyətin həyatında iştirakına nail olmaq məqsədilə dekabrın 3-ü BMT Baş Məclisi tərəfindən Beynəlxalq Əlillər Günü elan edilib. Əlillərin cəmiyyətə inteqrasiyası, onların istedadlarının üzə çıxarılması və inkişaf etdirilməsi, əməklərinin qiymətləndirilməsi məqsədilə F. Kəçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının Elmi metodika şöbəsinin əməkdaşı olaraq bu vəsaiti işləməyi özümüzə borc bildik.

Plan

1. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara dövlət qayğısı:
  - a) Heydər Əliyev dühası qayğıkeşlik nümunəsidir;
  - b) Dövlət dəstəyi xüsusi qayğıya ehtiyacı olan insanların adaptasiyasına stimül verir. (İlham Əliyevin xüsusi qayğıya ehtiyacı olan insanlara dəstəyi);
  - c) Məqsəd xoşməramlı olanda...(Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın, Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyevanın xüsusi qayğıya ehtiyacı olan insanlara dəstəyi);
2. Siz tək deyilsiniz
3. Təhsil almaq hər birimizin haqqıdır: İnküziv təhsil
4. F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının əlillərlə iş üzrə hesabatı
5. Kitabxanalarda, bir sıra mədəniyyət müəssisələrində xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlarla birgə keçiriləcək tədbirlər: “Ümidli gələcək” başlığı altında konfrans, sərgi, oxucularla söhbət, bu mövzuda çəkilmiş kinofilmlərin nümayişi, kitabların müzakirəsi.

Əlillərə dövlət qayğısı günbəgün artır

Hər bir ölkənin və onun əhalisinin təhlükəsiz, əmin-amanlıq şəraitində, rifah halında yaşaması güclü dövlətin ən mühüm şərtidir. Bu mənada müstəqil Azərbaycan dövləti dünyanın bir çox inkişaf etmiş dövlətləri ilə müqayisə edilə bilər. Dövlətimizin ildən-ilə artan sosial yönümlü büdcəsi də bunu söyləməyə imkan verir. Dövlətin və cəmiyyətin idarə olunmasında müəyyən mexanizmlər mövcud olsa da, bütün maddi və mənəvi problemlərin həllində dövlət daim cəmiyyətin dəstəyinə arxalanır.

Bu gün Azərbaycanda 423 minə yaxın əlil, 61 minə yaxın isə sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaq var. Əlillərin, o cümlədən sağlamlıq imkanları məhdud olan insanların sosial problemlərinin həllinə dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitin hər il artırılması Azərbaycan dövlətinin bu kateqoriyadan olan insanlara diqqət və qayğısının təzahürüdür. Əlillər cəmiyyətin ən çox qayğıya ehtiyacı olan təbəqələrindən biri olduğundan onlara qarşı diqqət mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycanda əlilliyin səviyyəsinin digər ölkələrə nisbətən aşağı olmasının əsas səbəbi ölkə əhalisinin gənc olmasıdır. Ölkəmizdə əlilliyin artmasında Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin rolu olub. Respublikamızın ərazi bütövlüyünün müdafiəsi ilə əlaqədar döyüşlərdə 12 minə yaxın vətəndaşımız əlil olub. Həmçinin Azərbaycan ərazisinin Ermənistanın silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuş 20 faiz hissəsindən məcburən köçkün düşmüş əhali arasında əlillik 6,5 faizə çatdığı halda, ölkənin digər əhalisi üzrə bu göstərici 5,5 faizdir. Azərbaycanda əlilliyi olan şəxslərin 500 min nəfəri ya pensiya, ya da əlillik müavinəti alır. Yerdə qalanı isə 18 yaşına

çatmamış fiziki qüsurlu vətəndaşlardır. Qanunvericilikdə nəzərdə tutulan müddət qədər əmək stajları olduqda əlilliyə görə əmək pensiyaları verilir. Əmək pensiyası hüququ olmadıqda, onlara sosial müavinətlər ödənilir. Bununla yanaşı, müvafiq kateqoriyadan olan əlillərə Prezident təqaüdləri təyin olunur. Hazırda əmək pensiyası alanların 27 faizi, sosial müavinət alanların 57,2 faizi, Prezident təqaüdü alanların isə 52,2 faizi əlilliyi olan şəxslərdir.

Hər bir ölkədə əlilliyin miqyası bir sıra faktorlarla-sağlamlıq vəziyyəti, səhiyyə sisteminin inkişafı, sosial-iqtisadi inkişaf, hərbi münaqişələr və s. səbəblərlə bağlıdır. Bu baxımdan ölkəmizdə əlilliyin dinamikasına bir sıra amillər də öz təsirini göstərmişdir. Belə ki, Ermənistanın Azərbaycana qarşı silahlı təcavüzü nəticəsində 50 mindən çox insan işgəncələrə məruz qalmış, sağlamlığını itirərək əlil olmuşdur. Bundan əlavə, anadangəlmə qüsurlar, müəyyən xəstəliklər, istehsalatda baş verən bədbəxt hadisələr də əlilliyə səbəb olur. XX əsrin sonlarında öz müstəqilliyini bərpa etmiş və hüquqi-demokratik dövlət quruculuğu yolunu tutan Azərbaycan Respublikasında ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə əhalinin bütün kateqoriyalarının, o cümlədən əlilliyi olan şəxslərin hüquqlarının təmini və müdafiəsi istiqamətində bir sıra mütərəqqi islahatlar həyata keçirilmişdir.

Heydər Əliyev dühası qayğıkeşlik nümunəsidir

Müstəqil Azərbaycanda əliliyi olan şəxslərin maddi və mənəvi tələbatlarının ödənilməsi sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılması və inkişaf etdirilməsi işlərinə hələ ötən əsrin 90-cı illərinin ortalarında ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən başlanılıb. Müstəqil dövlətin qurulmasına, möhkəmləndirilməsinə, onun uzunmüddətli inkişafına yönələn zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə yanaşı, ulu öndər eyni zamanda əhalinin sosial müdafiəyə xüsusi ehtiyac duyan təbəqələrindən olan əlillərin yeni iqtisadi şəraitdə mənafeələrinin qorunmasını, onların sosial rifahının təmin olunmasını dövlət qarşısında mühüm vəzifələrdən biri kimi müəyyən etmişdir.

1995-ci il yanvarın 17-də Respublika Protez-Ortopedik Bərpa Mərkəzinin kollektivi ilə görüşündə ümummilli lider Heydər Əliyev “İnsanların, dövlətin, cəmiyyətin fiziki, ruhi cəhətdən müəyyən məhrumiyyətlərə uğramış adamlara qayğısı həmişə yüksək səviyyədə olmalıdır” - deyə vurğulayıb. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının təşəbbüsü ilə dünya miqyasında keçirilən Beynəlxalq Əlillər Günü 1994-cü ildən etibarən Azərbaycanda da qeyd olunur. Məhz bu fakt ölkəmizdə əlillərin sosial müdafiəsi ilə bağlı həyata keçirilən geniş miqyaslı tədbirlərin əsasının ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən qoyulduğunu göstərir. İnsan amilini xüsusi diqqətdə saxlayan görkəmli dövlət xadiminin müstəqil Azərbaycana rəhbərlik etdiyi ilk günlərdən əlillərin sosial müdafiəsi, onların cəmiyyətə inteqrasiyası gücləndirilib. Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu

mükəmməl sosial siyasət nəticəsində cəmiyyətin əmək qabiliyyətini itirmiş üzvləri üçün etibarlı sosial təminatlar sistemi yaradılıb, əlillərin və sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların sosial müdafiəsi təmin olunub. Ölkədə əlillərin sosial müdafiəsi ilə bağlı müvafiq proqram hazırlanıb həyata keçirilib. Proqramda əlilliyin qarşısının alınması, əlillərin reabilitasiyası və sosial müdafiəsi haqqında qanunun müddəaları öz əksini tapıb. Ulu öndər Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda şəhid olanların ailələrinə, fiziki sağlamlığını itirən insanlara, onların problemlərinə də böyük həssaslıqla yanaşırdı, Təsadüfi deyil, 1997-2003-cü illərdə 508 əlil ailəsi mənzillə, 138 ailə isə fərdi evlə təmin olunmuşdu. 1998-2002-ci illərdə 1090 nəfər əlilə minik avtomobili verilib.

Dövlət dəstəyi xüsusi qayğıya ehtiyacı olan insanların adaptasiyasına stimul verir.

Bu gün həmin siyasət cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam və inkişaf etdirilməkdədir. Belə ki, ölkə rəhbərliyi tərəfindən həyata keçirilmiş hüquqi islahatların məntiqi nəticəsi olaraq

dövlətimizin Konstitusiyasında təsbit olunmuş insan hüquq və azadlıqlarının təmini sahəsində mühüm əhəmiyyətli qanunvericilik aktları qəbul edilmişdir. Bu sırada əlilliyi olan şəxslərin sosial hüquqlarının müdafiəsi də mühüm yer tutur. Ölkə Prezidentinin 2006-cı il 28 dekabr tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş, Azərbaycan Respublikasında İnsan Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planında (MFP), eyni zamanda 27 dekabr 2011-ci il tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramında əlilliyi olan şəxslərlə bağlı müddəaların olması dövlətimizin bu qəbildən olan təbəqəsinin hüquqlarının təmin edilməsini daim diqqət mərkəzində saxladığını göstərir. Proqrama uyğun olaraq bu qəbildən olan şəxslərin sağlamlığının mühafizəsi və tibbi bərpa, onların xarici ölkələrdə reabilitasiyasına şəraitin yaradılması, xroniki xəstələrə göstərilən ixtisaslaşdırılmış tibbi xidmətin yaxşılaşdırılması, texniki-bərpa və nəqliyyat vasitələri ilə təmin edilməsi, sanatoriya-kurort müalicələrinin təşkili, bədən tərbiyəsi və idmana cəlb edilməsi, sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların təhsili ilə bağlı onlara texniki yardım göstərilməsi, əlillər üçün

ixtisaslaşdırılmış internat evlərinin və bərpa mərkəzlərinin saxlanması xərcləri dövlət büdcəsindən ayrılan vəsait hesabına həyata keçirilmiş və bir sıra təkliflər irəli sürülmüşdür. Bununla yanaşı, Ombudsman Aparatının Səhiyyə Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi ilə əməkdaşlığı sayəsində sərbəst hərəkət etmək imkanı olmayan şəxslərin, xüsusilə də uşaqların əlil arabası ilə təmin olunması, şəkərli diabet və digər xəstəlikləri olan uşaqlara pulsuz tibbi xidmətin göstərilməsi, pulsuz diaqnostikanın keçirilməsi və dərmanlarla təmin olunması istiqamətində xeyli işlər görülmüşdür. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan, sağlamlıq imkanları məhdud insanların digər problemləri kimi, onların təhsili də dövlətin daim diqqətindədir. Belə ki, Azərbaycanda inklüziv təhsilin həyata keçirilməsi sahəsində müvafiq qanunvericilik bazasının yaradılması təşəbbüsləri hələ 90-cı illərin sonlarından irəli sürülmüşdür. 2001-ci ildə isə “Sağlamlıq imkanları məhdud şəxslərin təhsili (xüsusi təhsil) haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmiş, qanunun icrasının təmin edilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti tərəfindən müxtəlif təyinatlı 9 qərar qəbul olunmuş, eyni zamanda Təhsil Nazirliyi tərəfindən “Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan (sağlamlıq imkanları məhdud) uşaqların təhsilinin təşkili ilə əlaqədar proqram (2005-2009-cu illər)” hazırlanmış və Azərbaycan hökumətinin 2005-ci il 3 fevral tarixli qərarı ilə təsdiq edilmişdir. Proqrama uyğun olaraq beynəlxalq təşkilatlarla birgə həyata keçirilən 3 inklüziv təhsil layihəsi ümumilikdə, 30-dək təhsil müəssisəsini, 100-dən artıq məktəbəqədər və məktəb yaşlı xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşağı əhatə etmişdir. Bundan əlavə, Nərimanov rayonundakı psixonevroloji uşaq evi, Şağandakı əqli və fiziki cəhətdən

qüsurlu uşaqlar üçün 3 saylı internat evi, Saraydakı 7 saylı internat evi, Buzovnadakı 9 saylı internat evi, Türkan qəsəbəsindəki nitqi qüsurlu uşaqlar üçün respublika xüsusi internat məktəbi təmir olunmuş və yenidən qurulmuşdur. Ölkə başçısının bu istiqamətdə fəaliyyətinin nəticəsi olaraq 2006-cı il 29 mart tarixli sərəncamla təsdiq edilmiş Azərbaycan Respublikasında Dövlət uşaq müəssisələrindən uşaqların ailələrə verilməsi (De-institusionalizasiya) və alternativ qayğı Dövlət Proqramında (2006-2015-ci illər) sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar üçün internat tipli təlim-tərbiyə müəssisələrinin bir hissəsinin reabilitasiya mərkəzlərinə çevrilməsi, ailələrə verilmiş belə uşaqların təhsilə cəlb olunması, onların səhiyyə və reabilitasiya xidmətləri ilə təmin edilməsi və s. məsələlərin həlli müvafiq qurumlar qarşısında bir vəzifə olaraq qoyulur. Qəbul olunan Dövlət proqramlarının həyata keçirilməsində dövlət və qeyri-dövlət təşkilatları mühüm rol oynayır.

Məqsəd xoşməramlı olanda..

Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyevanın fəaliyyəti onun mənəviyyəti, dünyagörüşü, zərif cinsə mənsubluğu və ana olması ilə tam vəhdət təşkil edir. Azərbaycanın zəngin mədəniyyətini beynəlxalq miqyasda təbliğ edəndə, maddi və qeyri-maddi irsimizin qorunmasına çalışanda, kimsəsiz uşaqları himayə edəndə, qaçqın-köçkün balalarının sağlamlığı, təhsili qayğısına qalanda, müxtəlif xəstəliklərdən əziyyət çəkən uşaqları müalicə etdirəndə Mehriban xanım populizmdən uzaqdır. Bütün bunlar - həmçinin Azərbaycan Mədəniyyətinin Dostları Fonduna rəhbərlik, ictimai-humanitar, sosial həyatda aparıcı mövqeni uzun müddət saxlamaq xanım Əliyevanın nəcib amallarından, yüksək mənəviyyatından xəbər verir.

Mehriban xanım Əliyeva Bakının Nəsimi rayonundakı 268 saylı yardımçı məktəbə hamilik edir. Məktəbdə 500-ə yaxın əqli və fiziki cəhətdən geri qalan şagird təhsil alır. Onlardan 120 nəfəri hər gün dərs keçir, qalanları isə evlərdə təhsilə cəlb edilib. 2003-cü il oktyabrın 17-də Mehriban xanımın təşəbbüsü ilə bu məktəb əsaslı təmir olunub. Bütün bayramlarda Azərbaycanın birinci xanımı uşaqları yad etməyi unutmur, həm də təkcə

bayramlarda yox, özü də yalnız bu məktəbi yox. Uşaqlara mərhəmət qarşılıqlı xoş təsir bağışlayır. Belə hərarətli görüşlərin birində Mehriban xanımın söylədiyi aşağıdakı fikirlər çox təsirli idi: "Mən çox xoşbəxtəm ki, uşaqların bu sevincini görürəm. Məni bir ana kimi başa düşməlisiniz. Bu gün biz adi bir məktəbə getsək, buradakı kimi istedadlı uşaqlar görmərik. Çox istedadlıdırlar, adi şərləri çox gözəl söyləyirlər. Bu, son görüş deyildir. Bayram oldu, olmadı, mən hər dəfə buraya gələcəyəm. Çünki bu, mənim özümə lazımdır, buna ehtiyac duyuram. Məktəbin bütün ehtiyacları bundan sonra da ödəniləcəkdir". Mehriban xanım Əliyevanın simasında azərbaycanlı qadının, ananın uşaqlara, xüsusən əqli və fiziki cəhətdən qüsurlu, kimsəsiz uşaqlara necə mərhəmətlə yanaşdığını cəmiyyətimiz tez-tez müşahidə edir və razılıqla qarşılayır. Bu, həm də ulu öndərimizin siyasətinin davamı deməkdir. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu Heydər Əliyev həmişə valideynini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş, xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara böyük qayğı ilə yanaşırdı, heç bir bayramda uşaqları yaddan çıxarmır, onların adı ilə bağlı tədbirlərdə xüsusi şövq və həvəslə iştirak edirdi. Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanımın bu baxımdan Azərbaycan uşaqlarını sözün həqiqi mənasında himayə etməsi ümummilli liderimizin siyasətinin davamı, Heydər Əliyev irsinin təbliği deməkdir. Səttar Bəhlulzadə adına sərgi salonunda uşaq evlərində və internat məktəblərində tərbiyə alan uşaqların Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə təşkil edilən "Mən Azərbaycanı sevirəm" adlı rəsm sərgisinin təəssüratları hələ xatirələrdən silinməyib. Fondun uşaqlara qayğısı sahəsində varisliyin qorunub saxlanıldığının nümunəsi olan bu sərgidə 30-a yaxın uşaq evi və internat məktəbinin nümayəndələri iştirak

edib. Ağır tale ilə üzləşən, ailə qayğısına möhtac olan, lakin dövlətimizin qayğısı ilə əhatə olunan, yurdumuzun gözəlliklərini duymağı və kətan üzərinə köçürməyi bacaran uşaqların əl işləri Mehriban xanımda xoş təəssürat oyadıb. Təkcə taleləri ilə yox, istedadları ilə yaşadlarından fərqlənən uşaqlar Azərbaycan mədəniyyətini zənginləşdirməyə qadir olduqlarını sübut ediblər. Mehriban xanım Heydər Əliyev Fondunun ilk keçirdiyi tədbirlərdən olan bu sərgi ilə hamının diqqətini qayğıya daha çox ehtiyacı olan uşaqlara yönəltmək məqsədi güdüb. Onun sözlərinə görə, "Azərbaycandakı 65 uşaq evi və internat məktəbində 20 minə yaxın uşaq yaşayır, bir milyondan artıq qaçqın və məcburi köçkün övladları da müxtəlif problemlərdən əziyyət çəkir. Odur ki, məhz bu gün hamı səylərini birləşdirərək bu qəbildən olan uşaqlara qayğı və diqqət göstərməli, Heydər Əliyev Fondunun bu nəcib təşəbbüsünə qoşulmalı, onun təşkilatçıları ilə bir yerdə olmalıdır. Çünki sabah gec ola bilər". Əlillərin cəmiyyətə inteqrasiyası, onların istedadlarının üzə çıxarılması və inkişaf etdirilməsi, əməklərinin qiymətləndirilməsi istiqamətində Heydər Əliyev Fondu böyük işlər görür. Belə ki, 2005-ci ilin dekabrında Kor və zəif görən uşaqlar üçün İKT-yə çıxışın təmin edilməsi layihəsi üzrə BMT ilə əməkdaşlıq sazişi imzalanmışdır. Layihənin 1-ci mərhələsində gözdən əlil insanlar üçün rəqəmsal fərqin aradan qaldırılması məqsədilə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarına ehtiyac müəyyən olunmuş, 2-ci mərhələdə model informasiya-kommunikasiya texnologiyaları sinfi yaradılmışdır. Bu kateqoriyadan olan insanlar üçün yaradılan kitabxana və təlim mərkəzində onların audio materiallar və Brayl şriftli kitablardan istifadə imkanlarının təmin olunması işi də layihənin 3-cü mərhələsi kimi başa çatmışdır.

Heydər Əliyev Fondunun bu fəaliyyəti cəmiyyətdə razılıqla qarşılır. Yarandığı gündən qarşıya ali məqsəd qoyan, ulu öndərin mərhəmət, nəciblik və yüksək humanizmə əsaslanan saf ideallarının ictimai şüurda möhkəmlənməsinə çalışan Heydər Əliyev Fondu fəaliyyəti ilə Azərbaycan cəmiyyətində bir çox insanların ümid yerinə çevrilmişdir. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan vətəndaşlara qayğının artırılması fondun geniş spektrli fəaliyyətinin mühüm istiqamətlərindəndir.

Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, UNESCO və ISESCO-nun xoşməramlı səfiri, Milli Məclisin deputatı Mehriban xanım Əliyeva əlillərin problemlərini daim diqqətdə saxlayır. Heydər Əliyev Fondu tərəfindən son illər həyata keçirilən sosial islahatlar nəticəsində əlillərin sosial müdafiəsinin hüquqi cəhətdən tənzimlənməsində mühüm irəliləyişlər əldə edilib, bu sahədə yeni istiqamətlər, prioritetlər və məqsədlər müəyyənləşdirilib. Fondun əliliyi olan şəxslərlə bağlı fəaliyyətinin əsas istiqamətləri onların müalicəsi və təhsil hüquqlarının reallaşdırılmasıdır.

Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü, diqqət və qayğısı nəticəsində bir çox əlil evləri əsaslı təmir olunub, müasir standartlara tam uyğun olan yeni bərpa mərkəzləri yaradılıb. İKT-dən gözdən əlillərin istifadəsi ilə bağlı Gəncə, Naxçıvan və Yevlaxda resurs mərkəzlərinin yaradılması, Yeni Günəşli yaşayış massivində “Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar üçün reabilitasiya mərkəzi”nin, Bakının Nizami rayonunda Daun Sindromlu Şəxslərin Reabilitasiya Mərkəzinin inşası, sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların dövlət himayəsində yaşadığı Şağın 3 saylı və Saray 7 saylı internat evlərinin, Bakının Nizami rayonunda “Qayğı” reabilitasiya mərkəzinin, Mərdəkan qəsəbəsində Uşaq Tibbi Reabilitasiya Xəstəxanasının, Şüvəlan

qəsəbəsində beyin iflici və polimielit keçirmiş uşaqlar üçün 16 saylı xüsusi internat məktəbinin, Xəzər rayonunun Türkan qəsəbəsində sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar üçün 6 nömrəli respublika xüsusi internat məktəbinin yenidən qurulması Heydər Əliyev Fondunun bu sahədə həyata keçirdiyi misilsiz layihələrdir.

2007-ci ilin oktyabrında fondun təqdimatı ilə Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatının Azərbaycandan 15 nəfər əlil ixtiraçını mükafatlandırması da Heydər Əliyev Fondunun məqsədyönlü fəaliyyətinin nəticəsidir. Qeyd edək ki, valideyn himayəsindən məhrum və xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların ailə qayğısı ilə əhatə olunması və onların təlim-tərbiyəsi, təhsili, asudə vaxtlarının səmərəli təşkili Heydər Əliyev Fondunun əsas prioritet istiqamətlərindəndir. Bununla əlaqədar Fond mütəmadi olaraq müxtəlif tədbirlər təşkil edir. Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva uşaq evləri və internat məktəblərində olur, xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara baş çəkir, onların yüksək səviyyədə təhsil almalarında, asudə vaxtlarının səmərəli təşkilində, eləcə də gündəlik qayğılarının aradan qaldırılmasında yaxından iştirak

edirlər. Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva Bakının 1, 2 və 3 sayılı uşaq evlərində təlim-tərbiyə alan, eləcə də Daun Sindromlu Şəxslərin Reabilitasiya Mərkəzində müalicə alan 200-dən çox uşaq ilə görüşüb, onların tədbirlərində iştirak edir.

Siz tək deyilsiniz

Bir çox ailələr uşaqlarının əlil olmasını qəbul edə bilmirlər. Bununla birlikdə gələcək əlil uşağı rədd etmək, ondan utanc duymaq, nifrət etmək, alçaltmaq və bir fərd olaraq yoxa saymaq kimi xüsusiyyətlər

göstərilir. Onsuzda əlil uşaq, bu kimi vəziyyətlər qarşısında daha çox özünə yönəlir, içinə qapanıq bir psixikayla həyatını yaşamağa başlayır. Belə bir yaşayış müddətində uşaq, inkişaf pillələrini nizamlı bir şəkildə tamamlaya bilmədiyindən yaşadıklarına görə geri qalır və bu nizamsızlıqları bir-birini izləyir. Danışığından, ünsiyyətinə, təmizliyindən, geyiminə, oxuyub-yazmaq kimi təməl zehini bacarıqlarından, hər cür öz baxım bacarıqlarına və ictimai sahədəki digər bütün bacarıqlarına qədər özünü göstərəcəkdir. Sosial-iqtisadi səviyyə (aşağı, orta, yuxarı), aldıqları köməkçi xidmətlər, digər uşaqların və cümlüyün evdəki davranışları, həkimlərin davranışları, alınan ilk məsləhətlər, ilk məlumatlar, cəmiyyətdəki fərdlərin reaksiyaları və hazır olma səviyyələri, əlil olmayan və daha əvvəl doğulmuş sağlam uşaqlar, ailənin ümumi emosional yetkinlik səviyyəsi, mədəni davranışlar, ana-atanın təhsil səviyyəsi, ana-atanın yaşı, doğuş sırası (ilk uşaq olması), uşağın cinsiyyəti kimi faktorlar ailələrin əlil uşağı qəbul etməsi müddətinə təsir edən

faktorlardır. Əlil uşağa sahib olan ailələrin istər uşağı qəbuletməsi müddətində, istərsə də uşağın təhsil müddətində ortaya çıxacaq problemlər qarşısında bir dəstəyə və professional bir köməyə ehtiyac duyurlar.

Əlil bir uşağın təhsilində ana və atanın iştirakının təmin edilməsi əsasdır. Çünki uşaq üçün müəyyən olunan qısa dövrlü və uzun dövrlü məqsədlərin həyata keçməsində, ana və ata uşağın təhsilində iştirak etdiyi təqdirdə məqsədlərə çatmaq daha qısa müddət alır. Əlil bir uşağın təhsilindən yalnızca uşağın öyrədicisi məsuliyyətli deyildir. Unutmayaq ki, heç bir pedaqoqun əlində sehirləyici çubuq yoxdur. Ancaq uşaqda irəliləyiş ana və atanın təhsil müddətində iştirakı ilə mümkündür. Əvvəlcə bu qrupa dair cəmiyyətin təhsili vacibdir. Əlil uşağa sahib anaların təhsil səviyyələri aşağı olması səbəbi ilə uşaqların qüsuru haqqında lazımı və doğru biliyə sahib deyillər. Bu səbəblə uşağın qüsuru haqqında səhv başa düşülməsi və qiymətləndirmələr nəticəsində uşaqların qüsuru haqqında səhv etmə riski daşıyırlar. Əlil uşaq gündəlik həyata, şəhər həyatına və cəmiyyət həyatına çox məhdud ölçüdə qarışırlar. Təhsildən sağlamlığa, iş və sənət bərpasından mədəniyyət və incəsənətə, idman və şəhər standartlarının yaxşılaşdırılmasına, nəqliyyatdan psixoloji və ictimai dəstəyə, fərdi və ailə məsləhətçiliyi xidmətlərindən lazım olduqda daima baxıma qədər çox ciddi və həllini gözləyən problemləri aradan qaldırmaq üçün xüsusi qayğıya möhtac uşaqlarımız üçün nəşə edə bilərik. Ailələrin bütün gözləyişlərinin; əlil olmağın bir xəstəlik olmadığı, əsl məqsədin qüsurlu uşağın mümkün olduğu qədər müstəqil olması üçün öz-

özünə kafi vəziyyətə gəlməsi olduğu, tərzində bir məntiqlə qarşılınmasına əhəmiyyət verilməli, bu məqsədə uyğun olaraq ailə psixoloji və sosialojik olaraq hazırlanmalıdır.

Əlil uşaq ailəsinə verilə biləcək köməklərin əsas məqsədi:

- a) Ana-atanın uşaqla aparılan təhsildə iştirak etməsini təşkil etmək
- b) Emosional olaraq dəstəkləmək
- c) Məlumat alış-verişində olmaq
- d) Ana-ata-uşaq əlaqəsini artırmaq, olmalıdır.

Əlil və xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar üçün nə edə bilərik?

- Əlil və xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların da bizimlə eyni hüquqlu və bərabər vətəndaşlar olduqları ilə bağlı yaşadığımız və böyükələr arasında iş apara bilərik;
- Xüsusi qruplar yaradaraq tez-tez əlil və şikəst uşaqlara baş çəkə, onların özlərini cəmiyyətin yararlı üzvləri hesab etmələrinə yardım göstərə bilərik;
- Onların əlilliyinin cəmiyyətə inteqrasiya olunmaları üçün heç bir maneə olmadığı barədə onlarla söhbətlər apara bilərik;
- Əlil uşaqlarla və əlil uşaqlar üçün televerilişlər təşkil etməklə cəmiyyətin onlara və onların cəmiyyətə münasibətlərinin dəyişməsinə təsir göstərə bilərik;

- Əlil uşaqlar arasında və əlil uşaqlarla sağlam uşaqlar arasında müxtəlif tipli yarışlar (şahmat yarışları, dama yarışları, müxtəlif bədii və təsviri sənət nümunələri üzrə müsabiqələr) təşkil edə bilərik;
- Əlil uşaqların digərləri ilə birlikdə iştirak etdikləri forumlar təşkil etməklə onların başqalarından heç də fərqlənmədiklərini cəmiyyətin və əlil uşaqların özlərinin diqqətinə çatdıra bilərik;

Gələcəkdə görülməsi vacib olan işlər

- Əlil və xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar üçün yollarda, səkilərdə, metro stansiyalarında xüsusi keçidlər, əlil arabalarının hərəkətini asanlaşdırmaq üçün xüsusi çıxışlar salınması;
- Əlil uşaqların da təhsil almaları üçün xüsusi məktəblər və əlil uşaqların cəmiyyətə inteqrasiya etmələri üçün adi məktəblərdə (əlillik dərəcəsiindən və hansı kateqoriyaya aid əlil olmasından asılı olaraq) təhsil almalarına şərait yaratmaq;
- Əlil uşaqların həvəslənmələri və öz günlərini qeyd etmələri üçün ilin bir gününü “Əlil uşaqların milli günü” nün olması.

Əlil bir uşağın istənilən formada təhsil ehtiyaclarının qarşılana bilməsi üçün əhəmiyyətli olan:

- a) Ailənin uşağını yaxşı müşahidə etməsi, nələrdən bəhs edə bilib, nələrdən bəhs etməyəcəyini doğru bir şəkildə pedaqoqlara və çevrəsinə bildirməsi,
- b) Uşağın olduğu səviyyəni qəbul etməsi,
- c) Uşağın təhsilində iştirak etməsi və bu haqda məlumat sahibi olmaq istəyişi,
- d) Uşağın potensialına inanması vacibdir.

Təhsil almaq hər birimizin haqqıdır

Rəsmi statistikaya görə, Azərbaycanda 60 minə yaxın əlilliyi olan uşaq var. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar dedikdə: əqli problemlili uşaqlar, fiziki qüsurlu uşaqlar, irsi faktor daşıyan uşaqlar və psixoloji qüsurlu uşaqlar nəzərdə tutulur. Əqli qüsurlu uşaqlar kəkələyən uşaqlar, alaliyalı uşaqlar daxildir. İrsi faktor daşıyan uşaqlara daun sindromu, mikrosfaliya, hidrosfaliya və s, fiziki qüsurlu uşaqlara isə serbrafedici uşaqlar daxildir. Əlil övladı olan hər bir ailə bilməlidir ki, uşaqların kiçik yaşlarından təhsil almaları olduqca vacib məsələlərdəndir. Çünki uşaq təhsil ala bilməyərək cəmiyyətdən kənar qalır və gələcəkdə ailənin üzərinə yük olur, özünü cəmiyyətə yararsız insan kimi hiss edir. Ailənin gəlir gətirən üzvü isə məcbur olur ki, əmək fəaliyyətini saxlayıb uşağa baxsın. Bundan əlavə, əlillərin əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmamaları cəmiyyətdə sosial yükün ağırlaşmasına gətirib çıxarır. Amma onlar peşə təhsili alsalar, lap kiçik yaşlarından əmək fəaliyyətinə cəlb olunsalar, cəmiyyətə faydalı insanlar olarlar

və yükə çevrilmirlər. Təcrübələr də göstərir ki, təhsili olan fiziki qüsurlu insanın digər insanlardan heç bir fərqi yoxdur, sadəcə, onlara uşaqlıqdan qayğı göstərərək düzgün yönləndirmək lazımdır. İnfrastruktur düzgün qurulmalıdır. Onların cəmiyyətə inteqrasiyası üçün əsas məsələlərdən biri isə valideynlərin maarifləndirilməsidir. Təcrübədə göstərilir ki, əlilliyi olan uşaqların valideynləri uşaqların cəmiyyətə qaynayıb-qarışmasında, təhsil almasında və gələcəyinin düzgün təməl üzərində qurulmasında böyük rol oynayır.

Bu məqsədlə YUNİSEF-in texniki yardımı ilə Dövlət Proqramı hazırlanıb və Nazirlər Kabinetinə təqdim olunub. Proqram əlil uşaqların inklüziv təhsilə cəlb olunmasını, bu cür uşaqların irəliləməsi üçün şəraitin yaradılmasını, həmçinin təhsil proqramı ilə təmin olunmasını nəzərdə tutur.

İnklüziv təhsil

Təhsil almaq sağlamlığından asılı olmayaraq hamının hüququdur. Təhsilin insanın yetişməsində, dünyagörüşünün artmasında, cəmiyyətə yararlı fərd olmasında böyük rolu var. Bir ölkənin təhsilinin güclü olması, onun gələcəyinin uğuru deməkdir. Bir millətin gələcəyi isə onun təhsilindən asılıdır.

Təhsil almaq hüququ respublikada yaşayan bütün vətəndaşlara şamil olunur. Azərbaycan Respublikasının Təhsil haqqında qanununda da qeyd olunub ki, cəmiyyətin bütün üzvlərinin - istər sağlam, istərsə də sağlamlıq imkanları məhdud insanların bərabər təhsil alma hüquqları var.

Lakin ölkəmizdə sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqların sağlam uşaqlarla birgə təhsildən yararlanması imkanı inklüziv təhsil vasitəsilə yaradıla bilər. Inklüziv təhsil ümumi təhsilin təhsilin hamı üçün əlçatan olmasını nəzərdə tutan və bütün uşaqların müxtəlif ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmasına əsaslanan inkişaf prosesi. Bu, sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların təhsilə cəlb olunmasını da təmin edir. Inklüziv təhsil uşaqların müstəqil bir fərd olduğunu və təhsil zamanı onların hər birinin öz ehtiyacları olduğunu qəbul edən metodologiyaları inkişaf etdirməyə yönəlib. Inklüziv təhsil tədris zamanı müxtəlif ehtiyacların ödənilməsinə yönəlmiş yanaşmaların formalaşdırılmasına çalışır.

2001-ci ildə “Sağlamlıq imkanları məhdud şəxslərin təhsili (xüsusi təhsil) haqqında” haqqında qanun qəbul edilib. Nazirlər Kabineti 3 fevral, 2005-ci il tarixli, 20 sayılı qərarı ilə “Azərbaycan Respublikasının xüsusi qayğıya ehtiyacı olan (sağlamlıq imkanları məhdud) uşaqların təhsilinin təşkili üzrə İnkişaf Proqramı”nı təsdiq edib. Təhsil Nazirliyi isə 2012-2019-cu illər üzrə Inklüziv Təhsilin İnkişafı üzrə Dövlət Proqramının layihəsini hazırlayıb. Proqramda məktəblərdə infrastrukturun əlillər üçün əlçatan olması üçün dəyişdirilməsi nəzərdə tutulub. Bundan əlavə, sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların dərk edə biləcəyi dərslər proqramlarının hazırlanması, müəllim hazırlığı da nəzərə alınıb. Sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların təhsilə cəlb edilməsi üçün pilot məktəblər də seçilib.

Inklüziv təhsil istər sağlam, istərsə də əlillərin bərabər təhsil alma hüquqlarını təmin edir və bu, cəmiyyətdə sosial bərabərliyin qorunmasına, əlil uşaqların təhsil və başqa xüsusi ehtiyaclarının ödənilməsinə şərait yaratmış olur. Inklüziv

təhsillə bağlı beynəlxalq praktikaya görə, bir sinifdə təhsil alan xüsusi qayğıya ehtiyacı olan şagirdlərin sayı 5-10% olmalıdır.

Hal-hazırda Azərbaycanda 60 minə yaxın sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaq var. Onlardan yalnız 12 mini təhsilə cəlb olunub, o cümlədən, 1105-i xüsusi məktəblərdə, 2664-ü xüsusi internat məktəblərində, 7750-si evdə, 268-i isə inklüziv təhsil alır. Qalanlarının isə təhsil almasında ümumiyyətlə valideynlər maraqlı deyillər. Təhsilə cəlb olunanların əksəriyyəti xüsusi məktəb və internat-məktəblərdə oxuyurlar.

Belə təlim-tərbiyə uşağın diqqətini onun defektinə cəmləyir. Onlar digər uşaqlarla ünsiyyətə girməkdə çətinlik çəkir və özlərini bir növ cəmiyyətdən təcrid olunmuş kimi hiss edirlər. Sağlam uşaqlar da eyni zamanda, bu və ya digər məkanda xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqla rastlaşdıqda ona təəccüblə baxır, sanki o tamam başqa bir dünyadan gəlib, bəzən isə gülür və ələ salırlar. Bunun əsas səbəbi isə onlar arasında ünsiyyətin, əməkdaşlığın olmamasıdır. Bunun nəticəsində onlar bir-birilərini dərk etmir və nə hiss keçirdiklərini başa düşürlər.

Azərbaycanda "İnklüziv təhsil layihəsi"nin icrasına 2005-ci ildən start verilmişdir. Nazirlər Kabinetinin 3 fevral 2005-ci il tarixli, 20 nömrəli qərarına əsasən "Azərbaycan Respublikasında xüsusi qayğıya ehtiyacı olan (sağlamlıq imkanları məhdud) uşaqların təhsili"nin təşkili üzrə inkişaf proqramı təsdiq edilmişdir.

İnklüziv təhsilin sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar üçün faydaları çoxdur. Belə ki,

- Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar kollektivə uyğunlaşır, cəmiyyətə inteqrasiya edir.
- Onlarda özünə inam hissi formalaşır.
- Onlar cəmiyyətin digər üzvləri kimi bərabər hüquqlu şəxsiyyət kimi formalaşır.

- Gələcəkdə onların məşğulluq kimi problemi də aradan qaldırılmış olur.

Bəli, İnkluziv təhsil xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların həyatına pozitiv hisslər gətirir, onların cəmiyyətin bir üzvü kimi formalaşmasına geniş imkanlar yaradır. İnkluziv təhsil haqqında qəbul olunmuş proqramda xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların valideynləri ilə işin aparılması, bu sahədə ictimaiyyətin fəal iştirakı, imkansız ailələrdə belə uşaqların təhsilinin təmin edilməsi, mənəvi ehtiyaclarının ödənilməsi, öz normal həmyaşıdları ilə birlikdə təhsil almaq imkanı və eyni zamanda onları cəmiyyətin fəal üzvü kimi formalaşmasına kömək qarşıda duran əsas vəzifə kimi öz əksini tapmışdır. Respublikamızda-Bakı şəhərinin Yasamal, Xətai, Qaradağ, Sabunçu, Nərimanov, Binəqədi rayonlarında, Sumqayıt, Yevlax, Mingəçevir kimi şəhərlərimizdə “İnkluziv təhsil”ə qoşulan məktəbəqədər tərbiyə müəssisələri və orta məktəblərin bu sahədə işləri təqdirəlayiqdir. Dünya ölkələrinin təcrübəsindən yararlanaraq cəmiyyəti humanistliyə, həssas yanaşmağa çağıran layihələrin geniş miqyasda həyata keçirilməsi ölkəmizdə xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlarda “cəmiyyətin bir üzvü kimi” təfəkkürünün formalaşmasına əhəmiyyətli təsir göstərir.

İnkluziv təhsil xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların ümumi təhsil müəssisələrində sağlam uşaqlarla birgə təhsil almasıdır. Bu proqram fiziki və əqli cəhətdən qüsurlu olan uşaqların öz potensiallarına nail olma imkanını dəstəkləyir. Bu təhsil sistemi xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlarda özünə

inamı artırır və digər normal uşaqlarla bərabər hüquqlu olmasını təmin edir. İnküziv təhsil xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların yalnız təhsil hüquqlarını dəstəkləməklə bitmir. Bu tip təhsil fiziki cəhətdən qüsurlu uşaqların cəmiyyətə inteqrasiyasını, müstəqil şəkildə qərar vermə imkanlarını, hüquqlarını öyrətmək məqsədi daşıyır. Belə olan halda, sağlamlığı məhdud olan uşaqların yaşamaq istəyi və həvəsi daha da artır, onlarda gələcəyə ümid yaranır. Bu müddət ərzində 7 məktəb, 8 uşaq bağçası - ümumilikdə 20 təhsil müəssisəsi bu proqrama cəlb edilib. Respublika üzrə isə Sumqayıt, Bakı, Mingəçevir və Yevlax şəhərində proqram icra edilib. Ölkəmizdə 60 minə yaxın fiziki və əqli qüsurlu uşaq var. Bunlardan 268 nəfər sağlamlığı məhdud olan uşaq inküziv təhsilə cəlb edilib. İnküziv təhsil proqramı genişmiqyaslı proqramdır.

İndi isə kitabxana sahəsində gələcəkdə görüləcək tədbirlər haqqında məlumat vermək istəyirəm.

Yaxşı olar ki, kitabxanada xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların istedadını nümayiş etdirən sərgilər təşkil olunsun. Həmçinin əlil və kimsəsiz uşaqlara qayğı məqsədilə “Özgə uşaq olmur” adlı layihələr həyata keçirmək olar. “Özgə uşaq olmur” layihəsi çərçivəsində kitabxanada kütləvi oyuncaq düzəldilməsi aksiyası təşkil etmək olar. 50-dən artıq məktəbli bu aksiyada yumşaq oyuncaqlar - günəşlər hazırlayırlar. Məktəblilər öncədən hazırlanmış nümunələr üzərində işləyərək, onları rəngli saplarla tikəcək, rəngli düymələrdən istifadə edərək bəzəyəcəklər. 2 saat davam edən tədbir zamanı istənilən şəxs əlil və kimsəsiz uşaqlar üçün istənilən məbləğdə pul verə və üzərində təbəssüm əks olunmuş həmin oyuncaq günəşləri ala bilər. Qeyd edək ki, tədbirlərdən yığılan vəsait hesabına kimsəsiz və əlil uşaqlara yay sevinci bəxş etmək, onların

ehtiyaclarını təmin etmək olar. Bu tədbirin əsas məqsədi gənclər arasında sosial aktivliyi artırmaq, cəmiyyətdə sosial məsuliyyət anlayışını genişləndirmək və ən əsası valideyn himayəsindən məhrum olan, xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların problemlərinin həllində gənclərin rolunun əhəmiyyətini göstərmək məqsədi daşıyır.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının əlillərlə iş üzrə hesabatı

Son illər ölkəmizdə xüsusi qayğıya ehtiyacı olan insanlara dövlət tərəfindən daha çox diqqət artırılıb. Ölkə başçısının imzaladığı sərəncamlar bu təbəqədən olan insanların həyat şəraitinin yaxşılaşmasında və onların cəmiyyətə inteqrasiyasında əhəmiyyətli rol oynayır. Həmçinin, bu insanları öz sıralarında birləşdirən, onların problemlərini işıqlandırıb, həllinə çalışan ictimai təşkilatların da fəaliyyətləri üçün də geniş imkan yaranır. Əliliyi olan şəxslərin informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından, kitabxana xidmətindən faydalanması məqsədilə bir çox layihələr həyata keçirilir. Onlardan biri də 2014-cü ilin dekabrında F.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanasında gözdən əlil uşaqlar üçün açılmış dil və informasiya mərkəzidir. Layihənin məqsədi görmə qüsuru olan uşaqların internet şəbəkəsinə sərbəst çıxışının təmin edilməsi, kitabxana saytlarında elektron kitabların oxunması təcrübəsinin öyrədilməsidir. Layihə çərçivəsində qüsurlu uşaqlar kompyuter texnologiyaları texnikası sahəsində bilgilərə sahib olmaqla kitabxananın imkanlarından digər uşaqlarla eyni vaxtda istifadə etmək hüququna malik oldular. Layihə çərçivəsində 50-yə yaxın gözdən əlil kompyuter kurslarına cəlb

edildi. Gözdən əlil və zəif uşaqlar səsli proqramlar vasitəsilə onlara lazım olan ədəbiyyatı oxuya bilirlər. Hazırda bu proqram vasitəsilə on minə yaxın ədəbiyyat danışan kitablar bazasında yerləşdirilmişdir. Bu proqramda 21 adda kitab sırf uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu layihənin həyata keçməsi görmə qabiliyyətini itirmiş uşaqların cəmiyyətə tam və səmərəli inteqrasiyasına dəstək oldu, onların sağlam uşaqlarla davamlı ünsiyyətini təşkil edərək cəmiyyətdə mövcud olan stiqmanın aradan qaldırılmasına kömək etdi. Bəli xüsusi qayğıya ehtiyacı olan insanların, xüsusilə də uşaqların təhsil almaları, ixtisaslara yiyələnmələri, bu insanlara tibbi xidmətin təşkili, məşğulluqlarının təmin olunması, informasiyaya yiyələnmələri üçün bir neçə layihə reallaşdırılmışdır. Son vaxtlar gözdən əlil insanların da cəmiyyətə inteqrasiyası istiqamətində görülən işlər daha intensiv xarakter almışdır. Xüsusilə, informasiya kommunikasiya texnologiyalarının bu sahədəki rolu əvəzsizdir. Kitabxanamızda açılmış bu mərkəzin də fəaliyyəti bundan ibarət olmaqla, məqsədi ilkin kitabxanadan istifadə edən əlil uşaqlara düzgün yanaşma, psixoloji yardım etməklə onların cəmiyyətə inteqrasiyasına kömək etməkdir. Uşaqlar üçün GAZ proqramının təminatı lokallaşdırılmış, internetə çıxışın təmin olunması və tədris-təlim proqramlarının hazırlanması, audiostudiya və kitabxananın fəaliyyəti təmin edilməsi istiqamətində daha geniş işlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Məşğələlərdə əlil insanlarla necə rəftar etmək, kompüterdən istifadə qaydaları, həmçinin Brayl şriftləri ilə yazmaq və oxumaq kimi dərslər keçirilir. Hər həftənin sonu keçiriləcək dərslər üzrə test tapşırıqları verilir və yoxlanılır. Həmçinin bu kursların köməyi ilə istifadəçilər Azərbaycan, rus və ingilis dillərində olan istənilən kitabların kompyuterin yaddaşına köçürülüb oxunması,

səslənməsi, dinlənilməsi bacarığına malik olurlar. Eyni zamanda, musiqiyə qulaq asmaq, internetdən istifadə etmək, məktublaşmaq, 100 min səhifəlik materialı yaddaşda saxlamaq, sürətini çıxarmaq, SMS göndərmək bacarıqları əldə edirlər. Kitabxanamız məkan olaraq bu layihənin reallaşdırılmasında öz imkanlarından istifadə edərək görməyən uşaqların görünlrlə eyni vaxtda kitabxana xidmətlərindən istifadəsinə çalışır.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının əməkdaşları 24 dekabr 2014-cü ildə Abşeron rayonu Saray qəsəbəsində yerləşən Fiziki və Əqli qüsurlu uşaqlar üçün internat evində “Siz tək deyilsiniz” adlı tədbir keçirdi. İnternat evində F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının dəstəyi ilə fiziki və əqli cəhətdən zəif olan uşaqlar üçün Kitabxananın açılışı və təqdimatı oldu. 250 nüsxə uşaq kitabları və 50 nüsxə “Göy qurşağı” uşaq jurnalı kitabxanaya hədiyyə olundu. Altun-Kitab nəşriyyatının əməkdaşları da kitabxanaya “Məstanın dərsləri” seriyasından müxtəlif yaş qrup uşaqlar üçün 39 nüsxə kitab hədiyyə etdi.

27 yanvar 2015-ci il tarixində treninq iştirakçıları Ailə və Sosial Politikalar Bakanlığı İstanbul şəhəri üzrə müdir müavini Halis Kuralay ilə birlikdə Bakı şəhəri, Nərimanov rayonu, Sağlamlıq imkanları məhdud olan uşaqlar üçün 5 nömrəli internat məktəbində təcrübə keçdilər.

2015-ci il yanvarın 30-da Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının əməkdaşları Şağan qəsəbəsində yerləşən 3 sayılı fiziki və əqli qüsurlu uşaqlar üçün internat evində kitabxananın açılışında iştirak etmiş və 200-dən çox kitab, “Göy qurşağı” jurnalı, oyuncaqlar hədiyyə etmişdir. Kitabxananın xidmət şöbəsi əlil uşaqlarla iş aparmaq məqsədilə İcra Hakimiyyətinin müvafiq şöbəsinə müraciət etməklə onların ünvanlarını əldə etmiş və evlərdə təhsil alan uşaqlara kitabxana xidmətini həyata keçirirlər. Evlərdə onlara kitabxana xidməti

göstərməklə yanaşı, kitabxanada keçirilən tədbirlərlə bağlı söhbət aparılır, kitabxanadan istifadə etmək bacarığına yiyələnmələrinə kömək edilir. Həmçinin kitabxananın keçirdiyi rəsm, inşa və digər müsabiqələrə onları da cəlb edirlər.

Əlil uşaqların cəmiyyətə inteqrasiyası ilə əlaqədar onları kitabxanaya cəlb etmək məqsədilə kitabxanada bazar günləri psixologiya saatları təşkil olunmuşdur. Həmçinin leykoz xəstəsi olan uşaqlarla (hər biri ilə ayrı-ayrılıqda) iş aparılır. Nağıl saatları keçirilir.

Noyabrın 20-də Onkoloji dispanserlərdə müalicə alan uşaqlar üçün “Ürəyimi uşaqlara verirəm” adı altında aksiya keçirmək nəzərdə tutulmuşdur. Həmçinin Lal-kar uşaqlar üçün olan xüsusi məktəbdə “Mənim öz dünyam var” adlı rəsm müsabiqəsi (20 noyabr Uşaq Hüquqların Konvensiyası günü ilə əlaqədar) keçiriləcəkdir.

Kitabxananın 2 sayılı filialı Respublika Reabilitasiya Mərkəzində əlil uşaqlarla kitabxana dərsləri aparır, onlarda kitab oxumağa həvəs yaratmaqla yanaşı təhsil, tərbiyə və dünyagörüşlərinin formalaşdırılmasında yaxından iştirak edirlər. Onlar üçün ucadan oxu, kitab sərgiləri və rəsm müsabiqələri təşkil edirlər.

Kitabxanamızın oxu zalında Böyük Britaniyanın OXFAM şirkəti tərəfindən hədiyyə edilmiş “Danışan kitablar” audiokassetlərin kolleksiyasından gözdən zəif olanlar və kitabxanaya qrup halında gələn uşaqlar müəllimlərinin və kitabxanaçıların köməyiylə istifadə edirlər.

Kitabxananın elmi metodika şöbəsi tərəfindən 3 dekabr Ümumdünya Əlillər Günü ilə bağlı metodik vəsait hazırlanmış və kitabxanalara göndərilmişdir.

Ümumdünya Əlillər Günü ilə bağlı kitabxanalarda sərgi təşkil etmək, slaydlar hazırlamaq, oxucularla maraqlı söhbət keçirmək olar. Sərgi təşkili zamanı aşağıdakı başlıqlardan, sitatlardan istifadə oluna bilər: *“Ümid işığında”, “Xeyir işlər görməyə çalışmalıdır insan”, “Siz tək deyilsiniz”, “Heç bir uşağı nəzərdən qaçırmayacaq”, “Özgə uşaq olmur”, “Ümidli gələcək”, “Birliyə doğru”, “Mənim öz dünyam var”, “Həyat gözəldir, yaşamağa dəyər”*

Sitatlar

Dövlət dəstəyi əlillərin adaptasiyasına stimül verir.

Əlillərə qayğı dövlətin sosial müdafiə strategiyasının prioritetlərindəndir.

Dövlət qaygısı əlillərin cəmiyyətə inteqrasiyasına, sosial rifahının yaxşılaşmasına stimül verir.

Əlillərə yüksək qayğı dəyişməyən sosial və mənəvi vəzifədir.

Bu mövzuda kitabxanaçı V.Katayevin “Yeddi ləçəkli gül”, “Korolenkonun “Kor çalğıcı” əsərlərindən istifadə etməklə kitab müzakirəsi də təşkil edə bilər. Həmçinin kitabxanada xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlarla hər hansı bir əsərə quruluş verib, səhnəcik də təşkil edə bilərik. Bu tədbirlər zamanı uşaqların uğurlarını, onların həyat eşqini, iradəsini, onların əslində bir çox adi insanların edə bilmədiklərini etmələrini görəndə biz hamımız sevinəcək, çox böyük fəxr hissi yaşayacağıq.

Kitabxanalar xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar arasında rəsm, kompyuter kursları, şeir, inşa, əl işləri müsabiqəsi də təşkil edə bilər. Kitabxanada “Psixologiya saati”nın keçirilməsi də xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara müsbət təsir göstərir. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlarla

düzgün rəftar etmək yollarını oxuculara çatdırmaq məqsədilə kitabxananın oxu zalında xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlardan bəhs edən **“Rəsm hovuzu”, “Cənnətin rəngi”, “Mənim dünyam”** və s. filmlərin nümayişinin təşkili məqsəduyğundur. Filmin nümayişindən sonra kitabxanaçı bu mövzuda oxucularla müzakirə aparıb, anket sorğusu keçirə bilər.

Kitabxanada əlilliyi olan məhşurlar haqqında **“Ümidli gələcək”** başlığı altında konfrans da təşkil etmək olar. Konfransdan öncə onun proqramı tərtib olunmalı, konfransın keçiriləcəyi dəqiq vaxt müəyyən olunmalıdır. Proqramda konfransda çıxış edəcək qonaqların, ədəbiyyatşünasların, musiqiçilərin, mədəniyyətşünasların və şagirdlərin adları, onların çıxış edəcəkləri mövzular, tədbirin keçiriləcəyi məkan və zaman qeyd olunur. Konfrans zamanı əlil olmasına baxmayaraq, cəmiyyətdən geri qalmayan, dünyaca məşhur olan şəxsiyyətlərin yaradıcılığı haqqında ətraflı məlumat verilir.

Oxucu konfransının planını sizə təqdim edirik:

1. Giriş hissə (İyirmi yaşlarından etibarən eşitmə qabiliyyətini itirən alman bəstəkarı Lüdviq van Bethoven, uşaq ikən ciddi xəstəlik keçirən, sonradan ağır eşidən tanınmış rəssam Bəhrüz Kəngərli, heykəltəraş, Azərbaycanın əməkdar incəsənət xadimi, Xalq rəssamı Mirələsgər Mirqasimov və s. məhşurlar haqqında məruzə)
2. Sözü gedən məhşurların yaradıcılığı haqqında kitabxana rəhbərliyinin, mədəniyyətşünasların çıxışları.
3. Yuxarı sinif şagirdlərindən ibarət olan oxucuların həmin insanların əsərləri ətrafında müzakirələri.

4. Konfransın yekunu.

Ümumiyyətlə, əlillərin sağlam həyata qaytarılması yalnız ailənin, kitabxananın, hər hansı dövlət və qeyri-hökumət təşkilatlarının fəaliyyəti ilə məhdudlaşmamalıdır. Bu problemin həllində geniş ictimaiyyət iştirak etməli, onlara qayğı hər kəsin mənəvi borcuna çevrilməlidir. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların cəmiyyətə tam və səmərəli inteqrasiyasına dəstək vermək, onların sağlam uşaqlarla davamlı ünsiyyətini təşkil edərək cəmiyyətdə mövcud olan problemin aradan qaldırılmasına kömək edəcəkdir. Əlilliyi olan uşaqların bir çoxu cəmiyyətə inteqrasiya etməkdə çətinlik çəkirlər. Bu baxımdan cəmiyyətin bir fərdi olaraq hər birimizin üzərinə məsul bir yük düşür. Onlar bizdən heç nə ilə fərqlənmirlər. Bizdən istədikləri tək şey onlarla normal insanlar kimi davranmaq, onlara sevgi və qayğı ilə yanaşmaqdır. Gəlin, onlardan sevgimizi, diqqətimizi əsirgəməyək.

Ədəbiyyat siyahısı

Kitab

Uşaqlar: Azərbaycanın bu günü və sabahı / UNİCEF. Uşaq Hüquqları üzrə Azərbaycan QHT Alyansı. Avropa Birliyi. - Bakı : 2006. - 48 s. : foto. - (Heç Bir Uşağı Nəzərdən Qaçırmayaq = Leave No Child Out). - Azərbaycan və ingilis dillərində

Dövri mətbuatda

Abdullayev S. Dövlət dəstəyi əlillərin adaptasiyasına stimül verir : 3 dekabr Beynəlxalq Əlillər Günüdür // Respublika. - 2016. - 3 dekabr. - № 268. - S. 7.

Abdullayev S. Dövlət dəstəyi əlillərin adaptasiyasına stimül verir : 3 dekabr Beynəlxalq Əlillər Günüdür // Respublika. - 2016. - 3 dekabr. - № 268. - S. 7.

Abdullayev S. Dövlət qayğısı əlillərin cəmiyyətə inteqrasiyasına, sosial rifahının yaxşılaşmasına stimül verir : 3 dekabr Beynəlxalq Əlillər Günüdür // Respublika. - 2015. - 3 dekabr. - № 266. - S. 5.

Abdullayeva Z. Sağlamlıq imkanları məhdud olan insanlara qayğı artır : 3 dekabr Beynəlxalq Əlillər Günüdür // Respublika. - 2014. - 3 dekabr. - № 264. - S. 5.

Nərimanoğlu M. Onlarda sönməz həyat eşqi var : 5 may Əlillərin Hüquqlarının Müdafiəsi Günüdür // Azərbaycan. - 2016. - 5 may. - № 96. - S. 12.

Nəzakət. 3 Dekabr Beynəlxalq Əlillər Günüdür // Səs. - 2015. - 3 dekabr. - № 226. - S. 12.

Ömərrov V. Azərbaycanca əlillərin hüquqlarının müdafiəsi // Səs. - 2016. - 2 dekabr. - № 222. - S. 15.

Ömərrov V. BMT-nin əlillərinin problemlərinə dair qərar və prinsipləri // Səs. - 2016. - 22 noyabr. - № 214. - S. 15.

Ömərrov V. Əlillərin sosial-hüquqi müdafiəsi // Səs. - 2016. - 22 aprel. - № 71. - S. 15.

Ömərrov V. Əlillərin sosial-hüquqi müdafiəsinə dair dövlət siyasəti // Səs. - 2016. - 21 aprel. - № 70. - S. 15.

Qaraca B. Seçilmişlər.Onlara hamının köməyi lazımdır : 3 dekabr Beynəlxalq Əlillər günüdür // Azərbaycan. - 2012. - 2 dekabr. - № 269. - S. 8.

Qaraca, Bəxtiyar. Onlara hamı kömək etməlidir : 3 dekabr Beynəlxalq Əlillər Günüdür // Azərbaycan. - 2010. - 3 dekabr. - № 265. - S. 8.

Rəcəbli H. Əlillərə qayğı dövlətin sosial müdafiə strategiyasının prioritetlərindəndir : 3 dekabr Beynəlxalq Əlillər Günüdür // Azərbaycan. - 2016. - 3 dekabr. - № 268. - S. 6.

Rəcəbli H. Əlillərə yüksək qayğı dəyişməyən sosial və mənəvi vəzifədir : 3 dekabr Beynəlxalq Əlillər Günüdür // Azərbaycan. - 2014. - 3 dekabr. - № 264. - S. 7.

Siz t k deyilsiniz
(metodik vəsait)

Ünvan:AZ-1022 Bakı  h.,S.Vurğun k .88;
E-mail:info@clb.az
URL:www.clb.az

F.K  rli adına Respublika
Uşaq Kitabxanasında
 ap olunmuşdur.
Sifariş: 22
Çapa imzalanmışdır:12.05.2020
Tirajı:100
Pulsuz